

Ada Šoštarić
Univerziteta u Beogradu
Filološki fakultet

371.3: 811.411.21
<https://doi.org/10.18485/filkult.2016.2.ch5>

OČUVANJE ARAPSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA NA PROSTORU *ARAPSKÉ DOMOVINE* ILI... KOME JE NAMENJEN *AL-DŽAZIRIN* PROGRAM ZA UČENJE ARAPSKOG JEZIKA?

U delu definicije filologije koju nudi Rikard Simeon u svom čuvenom *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* navodi se da ova nauka nastoji, između ostalog, da objasni društvene uslove i prilike pisca, odnosno da se autor i tekst smeste u koordinate svog vremena. Široko prihvaćena definicija da je filologija nauka kojoj tekst služi kao sredstvo na putu spoznavanja (ne samo jednog pisca, već i) čitavog društva, potvrđuje neupitnost njene aktuelnosti.

Poslednjih decenija XIX i početkom XX veka, arapski jezik je uz potenciranje viševjekovne zajedničke istorije u delima tadašnjih arapskih intelektualaca, postavljen kao temelj pri izgradnji arapske nacionalne svesti. Arapski nacionalizam uzdrman je već u svojoj inicijalnoj fazi, formiranjem kolonijalnih sfera uticaja na prostoru *Arapske domovine*. Potom je i (pan)arabizam, kao idealno ovaploćenje ideje arapskog jedinstva, poražen mahom na frontu, kroz izgubljene ratove tokom XX veka. Međutim, i pored toga, ideja (arapskog) nacionalizma i (pan)arabizma, a samim tim i težnja ka očuvanju zajedničkog jezika od *Okeana do Zaliva* – još uvek su prisutne u svesti Arapa.

Skorašnji događaji poznati kao *Arapsko proleće* zadali su još jedan u nizu udarača malobrojnim preživelim elementima (pan)arabizma, pa tako i očuvanju superiornosti arapskog književnog jezika na nivou *Arapske domovine*. Danas u arapskim zemljama nailazimo samo na „oaze“ koje šalju samo deo te poruke. Među njima je katarska stanica *al-Džazira*, koja jezikom, ali i sadržajem i dalje na okupu drži teritoriju *Arapske domovine*. Stoga nas u ovom radu zanima polazna ideja programa za učenje arapskog jezika, ponuđenog na *al-Džazirinom* sajtu. Analizom sadržaja ovog *on line* kursa pokušaćemo da ponudimo odgovore na pitanja kao što su: kome je dati program namenjen; kojim zajednicama; ili, s obzirom na trenutne velike migracije, kojim prostorima – postojećim, prostorima izmeštanja i/ili onim imaginarnim?

Ključne reči: *arapska nacija*, arapski jezik, arapsko-islamska kultura, *al-Džazira*

Ideja o *arapskoj naciji* je u nejasnom vidu prvi put izložena 1905. godine u delu Siro-libanca, maronita, Nežiba Azurija (Nağīb al-'Āzūrī, 1870-1916) – *La réveil de la nation arabe dans l'Asie turque* (Retsö 2006: 130). Za njenu osnovu uzimani su jezik, kultura, istorija, zajednički interesi, običaji i poreklo. Vezu jezika i nacije isticali su mnogi arapski intelektualci s kraja XIX i početka XX veka, smatrajući arapski književni jezik (ar. al-fuṣḥā) kamenom temeljcem jedinstvene *arapske nacije*. Arapski književni jezik je već dugi niz godina u defanzivi. Tome doprinosi isticanje regionalnih i dijalekatskih karakteristika kao višedecenijski kurentna struja na globalnom nivou i činjenica da je sve to vreme čas ovaj, čas onaj deo *Arapske domovine* zahvaćen ratom. Poslednji u nizu projekata oslabljivanja *arapske nacije*, označen veoma optimističnom, ali zapravo semantički (is)praznom sintagmom – *Arapsko proleće*, u koju je stoga moguće ulivati međusobno sasvim protivrečne sadržaje, rezultirao je masovnim migracijama. Prethodne godine, kada se navršilo sto godina od Sajks-Pikoovog sporazuma, čuli su se i nagoveštaji o promeni granica na prostoru *Arapske domovine*.¹ Fluidnost prostora na kom bi arapski (književni) jezik bio potreban ili potreba, time je postala još izraženija, nego što je to bilo do pre koju deceniju. Da je arapski književni jezik potreban i da kod Arapa postoji svest o *Arapskoj domovini* vidljivo je kroz rad medijske stanice *al-Džazira* (ar. al-Ġazīra) sa sedištem u Dohi (Katar). U programu koji već dvadeset godina emituje na arapskom jeziku, pomenuto se ogleđa u insistiranju na arapskom književnom jeziku i tome da se pri predstavljanju gostiju ne navodi da li su oni Alžirci, Libanci ili..., već se povremeno istakne da su oni Arapi (Colleoni 2014: 123). U radu ove stanice neizostavan je i islamski element, a nije zaboravljen ni sloj iz bogate riznice arapsko-islamske civilizacije. *Al-Džazira* izborom vesti formira veze sa arapskim, ali i *nearapskim* zemljama u kojima je dominantna najmlađa monoteistička religija. Tako „slojevito“ lice *al-Džazire* preslikava se i na njen *on line* program, odnosno kurs za učenje arapskog jezika (ar. „ta'allum al-'arabiyya“), postavljen

1 U članku „Sto godina na Sajks-Pikou“ postavlja se pitanje da li će Arapski svet uskoro osvanuti u novom ruhu regiona. U vezi s tim se pominje projekat „Veliki Izrael“ (ar. Isrā'īl al-kubrā), koji, kako se navodi, kao ideja postoji još od osamdesetih godina prošlog veka, a među čijim se idejnim tvorcima spominje i B. Luis (Lewis, r. 1916), doslovno i „vršnjak“ Sajks-Pikoa. Vidi: <http://www.aljazeera.net/SykesPicot/>

na Sajt 2013. godine.² *On line* kurs sadrži vokalizovane članke, skraćene i prilagođene na osnovu originalnih članaka.³ Program za učenje arapskog jezika jedna je od osam rubrika na *al-Džazirinom* sajtu.⁴

Palestina i izbeglice

Nemali broj priređenih članaka/priloga na *al-Džazirinom on line* kursu posvećen je Palestini, tom lajtmotivu u podsticanju arapskog jedinstva.⁵ U priređenom materijalu uočava se razlika u percepciji, s jedne strane Jevreja i (neretko i) Zapada i, s druge Arapa po pitanju istog događaja. O postojanju dva *veltanšaunga* pisao je i D. Bučan istakavši da „Židovi i Arapi imaju mnogo toga zajedničkog: podrijetlo od mitskog praoca Sema, monoteizam jedan u velikoj meri nadahnut drugim, i Palestinu koja je 'nacionalno ognjište' jednima a 'okupirana domovina' drugima. I jedni i drugi su 'narod Božiji', a Palestina je i za jedne i za druge sveta zemlja [...] A upravo ta razlika, u vrijeme kad zapadnjačka civilizacija svojim razvojem i ekspanzijom, svojom ekonomskom, vojnom i političkom moći postaje sudbinom svijeta, u ponovnom susretu Semovih potomaka na istoj zemlji, koja je zapadna granica Istoka i istočna granica Zapada, određuje bit njihova današnjeg sukoba“ (Bučan 1980: 203). Tako se 15. maja obeležava godišnjica onoga što Arapi nazivaju *al-Nakba* (dosl. „katastrofa“), što je u našem delu sveta poznatije kao osnivanje države Izrael (14. maj). U priređenom prilogu o zidu koji Izrael gradi na Zapadnoj obali naslovljen-

2 <http://learning.aljazeera.net/arabic>

3 Originalnom članku može se pristupiti klikom na opciju „al-maqāl al-ašlī“ (dosl. „izvorni članak“).

4 Program obuhvata sekcije: „dnevno vežbanje“ (sa podsekcijama „vesti dana“, „naslovi nedelje“, „sport“, „umetnost“, „ekonomija“, „zdravlje“); „nedeljno učenje“ („televizijski izveštaj“, „članci i reportaže“, „učenje gramatike“, „poezija“, „galerija“); „naša zajednica“ („ti podučavaš“, „današnje četovanje“, „sa blogova“, „pitaj profesora“) i „izvori“ („lektura teksta“, „poslovni jezik“, „početni“). U svakoj od navedenih podsekcija ponuđena su odgovarajuća jezička vežbanja.

5 Koreni takvog odnosa prema Palestini/palestinskom pitanju potiču iz vremena Naserove vladavine, koji je i danas simbol arapskog jedinstva. Još u leto 2007. godine plakati sa njegovim likom dominirali su bejrutskim kvartom Sabra, poznatom po masakru palestinskih izbeglica 1982. godine. Čak i nakon poraza 1967. godine, Naser je bio nezamenljiv akter u pregovorima između Palestinaca i onih u čijem bi okruženju oni živeli (Hourani 2002: 416).

om „Izolacioni zid na Zapadnoj obali“ (ar. „al-Ġidār al-‘āzil fī al-Ḍiffa al-Ġarbiyya“), kojim će biti ugrožena osnovna ljudska prava velikog broja Palestinaca, nailazimo i na „izraelski“ termin – „sigurnosna ograda“ (ar. „al-ḥāġiz al-amnī“).⁶ Gro članaka/priloga na *al-Džaziri* posvećeno je gubitku teritorije i iseljavanju Palestinaca po okolnim arapskim zemljama i širom sveta, kroz koje provejava nada u povratak.⁷ Na *on line* kursu, pak, prisutniji su članci/prilozi u kojima se govori o nastojanjima da se palestinska dijaspora poveže sa Palestinom i *Arapskom domovinom*.⁸

Priređen materijal o migracijama relativno je mali srazmerno aktuelnosti date teme. U pogledu sadržaja mahom se orijentiše na promene izazvane dolaskom migranata u Evropu, ili se o izbeglištvu govori uopšteno kao o globalnom problemu, bez konkretnih primera teške situacije izbeglica.⁹

Arapski (književni) jezik i *Arapska domovina*

Stanje arapskog jezika je bitna tema za *al-Džaziru*, što potvrđuju brojni članci/prilozi, poput sledećih: „18. decembar – Svetski dan arap-

6 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/0911e1ee-6411-4a0f-a243-13633941e182?Level=1>

7 Tako je moto jednog priloga „istina koja odbija da zaboravi“ (ar. „haqq ya’bā al-nisyān“) praćen fotografijom na kojoj je u ruci veliki starinski ključ davno napuštenog doma. Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/860d5ec0-4213-4a05-a470-26fceb1e8970?Level=1>

8 Vidi članke o obeležavanju Nakbe u Velikoj Britaniji (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/4f700dcf-7f61-4419-b324-0e08416b8fd1?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=b2b4d998-02e9-485d-b3c0-f241288bf77&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=4f700dcf-7f61-4419-b324-0e08416b8fd1&Level=1>), ili o konferenciji palestinskih emigranata održanoj u Nablusu (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/ef252da1-330c-41eb-a715-e9b603d0d824?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=83eb284e-aa7b-4d3f-8093-74c95970a2b1&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=ef252da1-330c-41eb-a715-e9b603d0d824&Level=1>).

9 Vidi članak o tome na koji je način Berlinski filmski festival otvorio vrata izbeglicama (<http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/fe2d571c-0917-44b5-bfef-f279fe-8363ac?Level=1>), ili jedan od onih o pozitivnim primerima asimilacije (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/667d2c3d-c0f9-43a6-9f6f-b8b6c367eef0?Level=1>). Izdajamo i prilog o značaju uloge Ujedinjenih nacija u promovisanju bezbednih migracija, u vidu apela da se sastavi sporazum na svetskom nivou da bi se izbegla masovna stradanja (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/79e03056-4596-4cc6-9599-b48a578bc994?Level=1>).

skog jezika“¹⁰, „Arapski književni jezik u povlačenju“¹¹, „Arapski jezik i vidovi komuniciranja na društvenim mrežama“¹², „Učenje arapskog jezika u Turskoj“¹³, ili „Podučavanje arapskog jezika u Pakistanu“¹⁴ i članak o 82. godišnjoj konferenciji Arapske akademije za jezik u Kairu¹⁵. U *on line* kurs uključeno je i pet priloga sačinjenih na osnovu *al-Džazirine* emisije „Pod mikroskopom“, naslovljenih „Jezik 'dad' nas okuplja“.¹⁶ U prvom i drugom delu govori se o o stanju arapskog književnog jezika danas i preprekama na koje nailazi, kao i činjenici da su dijalekti u svakodnevnom grozničavom nadmetanju sa književnim jezikom. U trećem delu se u kontekstu globalizacije i izumiranja pojedinih jezika sagledava i sudbina arapskog jezika. I dok su prognoze mahom pesmistične, A. al-Hatib (Aḥmad al-Haṭīb), profesor arapskog jezika na Univerzitetu u Petri (Jordan), naprotiv, podseća da se arapski nije po prvi put našao u ovako lošoj situaciji, već je slično bilo i kada je sa osvajačima prevazišao geografske prostore

-
- 10 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/b857c974-d6d6-49d6-b986-55ee275da0ab?Level=1>
- 11 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/373f514c-93f9-4ff3-b957-c3fd9bc1a600?Level=1>
- 12 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/3ad17258-23b9-43a9-86eb-f785b3b1d69f?Level=1>
- 13 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/404389f8-1fbf-452b-a8e8-34fc39ecbe55?Level=1>
- 14 Glavni razlozi učenja arapskog jezika u Pakistanu jesu bolje razumevanje islama, a potom i lakše dolaženje do posla u arapskim zemljama (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/e1a8a112-60e8-4109-8de8-69ee05e4362d?Level=1>).
- 15 <http://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2016/3/20/%D8%AD%D8%A7%D9%84-%D9%84%D8%BA%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B6%D8%A7%D8%AF-%D8%AA%D8%AD%D8%AA-%D9%85%D8%AC%D9%87%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A4%D8%AA%D9%85%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%8082-%D9%84%D9%85%D8%AC%D9%85%D8%B9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9>
- 16 Dostupni su na sledećim adresama:
<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/635bd9e2-5643-4510-8354-6f62cb720526?Level=1>
<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/88d519a9-81dd-47e2-a93b-491f9194bc98?Level=1>
<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/45fdb59f-b09d-4f58-80b2-c16fccba5735?Level=1>
<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/0b8443b0-b04d-4bb8-8f08-e85b23990157?Level=1>
<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/f6af37a6-61b6-4ae3-bd09-4bd9457ff9a4?Level=1>

Arabijskog poluostrva, došavši u kontakt sa jezicima kulturno razvijenijih naroda, a iz te je *bitke* izašao kao pobednik. U poslednjem delu priloga A. al-Hatib podseća da u vreme procvata arapsko-islamske civilizacije niko arapski nije smatrao neadekvatnim za oblast fizike, hemije, medicine... te da su Arapi danas u obavezi da sve predmete predaju isključivo na arapskom jeziku. Profesorka V. Tamim (Warda Tamīm), primećujući da se danas u skoro svim arapskim zemljama nauke mahom izučavaju na engleskom jeziku, predlaže da se pokuša s implementacijom modela iz Sirije, gde je jezik (bio) sasvim arabizovan.

Al-Džazira u priređenom materijalu insistira na svesti o geografskom prostoru *Arapske domovine*.¹⁷ Tako je priređen članak o omanskom gradu Nizva i njegovoj bogatoj tradiciji zbog koje je bio izabran za prestonicu islamske kulture,¹⁸ a sugestivnog naslova je i članak „Džibuti – snažno prisustvo arapske kulture,“ gde je Džibuti označen kao arapska zemlja, male površine i sa manje od miliona stanovnika islamske veroispovesti, ali kao zemlja od strateškog značaja na Afričkom rogu.¹⁹ O stanju kulture u arapskim zemljama saznaje se iz članka o 59. međunarodnom sajmu knjiga u Bejrutu, gde je izlagalo dvesta pedeset izdavača iz različitih arapskih i stranih zemalja²⁰ ili članka o Svetskom samitu knjige – održanom po prvi put u arapskom svetu i Africi, u čuvenoj Aleksandrijskoj biblioteci – koji je otvorio egipatski ministar kulture, ocenivši čitalačku svest u Egiptu i arapskim zemljama kao žalosnu.²¹ U manjoj meri je na *on line* kursu prisut-

17 U članku o festivalu Katara za arapski jezik – održanom krajem 2016. godine u Dohi, s ciljem širenja svesti o značaju arapskog jezika i jačanja arapskog nacionalnog i kulturnog identiteta – Arapska domovina označena je kao glavno područje koje nastanjuju izvorni govornici arapskog jezika (<http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2016/12/13/%D8%A7%D9%84%D8%B6%D8%A7%D8%AF-%D9%85%D9%87%D8%B1%D8%AC%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%82%D8%B7%D8%B1-%D9%84%D9%84%D8%A7%D8%AD%D8%AA%D9%81%D8%A7%D8%A1-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%BA%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9>).

18 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/ef6e27a6-8608-499b-8787-e74368ce013b?Level=1>

19 <http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/8735aaad-91b8-4605-8057-faa00bcd3934?Level=1>

20 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/9c9a5f8a-7200-4cbe-8f8c-a3476d8265f4?Level=1>

21 Ministar je naveo podatak da Egipćani i Arapi u proseku čitaju sedam minuta godišnje. Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/6e2d8328-8e4f-4d1a-8998-9f792b881d69?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=90da321a-19c5-43ac-8ced-6d0eaf2ca833&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=6e2d8328-8e4f-4d1a-8998-9f792b881d69&Level=1>

na i tema *Arapskog proleća*, poput članka o anketi koju je sproveo Arapski centar za istraživanja i političke studije (ar. al-Markaz al-‘arabī li al-abḥāt wa dirāsāt al-siyāsāt), u kojoj je trebalo oceniti adekvatnost opisa rezultata *Arapskog proleća*: „Da je ono u fazi posrnuća, ali da će uspeti da ostvari zacrtane ciljeve“ ili „da se *Arapsko proleće* završilo i da su se na vlast vratili stari sistemi“. ²² U članku „Razvoj i demokratija u Arapskom svetu“, analizira se stanje nakon tri godine od otpočinjanja *Arapskog proleća*, kada se postepeno uviđa da su plodovi obećane demokratije i razvoja povećanje problema. ²³ Sličan zaključak nalazimo i u članku gde su arapski pisci – okupljeni po pozivu Stalnog biroa Generalne unije arapskih književnika i pisaca (ar. al-Maktab al-dā‘im li al-ittihād al-‘āmm li al-udabā’ wa al-kuttāb al-‘arab) u omanskoj prestonici Maskatu – razgovarajući o aktuelnim događajima u Arapskom svetu, izneli bojazan da će političke promene u regionu imati negativan uticaj na misaono i kulturno stvaralaštvo, zbog odsustva nacionalnog jedinstva i pojave raskola širom *Arapске domovine*. ²⁴

Religijsko-kulturne terazije

„Nor am I suggesting that somehow nationalism historically ‘supersedes’ religion. What I am proposing is that nationalism historically has to be understood by aligning it, not with self-consciously held political ideologies, but with the large cultural systems that preceded it, out of which – as well as against which – it came into being“ (Anderson 1983: 12).

Ništa tako jednostavno, a istovremeno precizno ne objašnjava vezu islama i arapskog jezika poput čuvene rečenice iz knjige *Ta’rīḥ ādāb al-luġa*

22 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/133df05c-76a4-464d-a91e-90ed39b01bc9?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=15a1334f-ba86-4318-b022-4c9ece7776b3&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=133df05c-76a4-464d-a91e-90ed39b01bc9&Level=1>

23 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/f6087d0a-3771-417d-a319-a7b6164791b1?Level=1>

24 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/3229aff1-1cc5-403c-aeff-6c5bed5112b5?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=f9c36f97-b967-4846-9244-baf38455a717&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=3229aff1-1cc5-403c-aeff-6c5bed5112b5&Level=1>

al-'arabiyya Džirdži Zejdana (Ġurġī Zaydān, 1861-1914) – „da nema Kura-na, Arapi bi govorili različite jezike“. Kada je u pitanju uključivanje religije u definisanje nacije, zanimljiva je konstatacija E. Hobsbauma (Hobsbawm, 1917-2012) da se danas nacionalizam arapskih zemalja u toj meri identifikuje sa islamom da je veoma teško u njega smestiti razne hrišćanske manjine kojima su pripadali pioniri arapskog nacionalizma (Hobsbawm 1990: 68). Međutim, upravo su „hrišćanski pioniri arapskog nacionalizma“ unosili elemente islama u ideju o *arapskoj naciji*. Ibrahim al-Jazidži (Ibrāhīm al-Yāziġī, 1847-1906) iz melkitske porodice koristio je kuransku lingvističku matricu za nacionalno povezivanje Arapa i ublažavanje religijske razlike među njima, a K. Zurejk (Qusṭantīn Zurayq, 1909- 2000) je među prvim arapskim hrišćanima pozitivno sagledao centralnu ulogu poslanika Muhameda i islama u istoriji Arapa, ne nastojeći da rehabilituje islam kao politički sistem vladavine, već da istakne njegov kulturni značaj u simboličkom smislu (Choueiri 2000: 130- 131; Suleiman 2003: 97, 109).²⁵ Govor koji je 1943. godine na godišnjicu Poslanikovog rođenja, održao još jedan čuveni hrišćanin, osnivač partije Baas, M. Aflak (Mīšīl 'Aflaq, 1910-1989), koji je u islamu video univerzalnu poruku i očitovanje arapskog humanizma, i do danas se smatra najjasnije izraženim stavom jednog arapskog nacionaliste po pitanju ove teme (Choueiri 2000: 162).²⁶

Priređen materijal posvećen islamskoj kulturnoj i civilizacijskoj komponenti dominira *on line* kursom. U njemu je prilog o Abu Hanifi al-Nu-manu (Abū Ḥanīfa al-Nu'mān, VIII v.), čija su učenja postala temelj jednog od četiri osnovna *mezheba*, pri čijem spomenu se prikazuje džamija Sulejmanija u Istanbulu i time ukazuje na geografsku rasprostranjenost hanefitske pravne škole.²⁷ Hanbalitski *mezheb* pominje se u članku o Saudi-jcu Muhamedu Ibn Usajminu (Muḥammad Ibn 'Uṭaymīn, 1925-2001).²⁸ Indirektno se spominju i Muslimanska braća u članku o Muhamedu Kutbu

25 Muhamedova uloga sagledana je kao ključna, jer je on kao Alahov poslanik izgradio jaku državu, po prvi put ujedinivši posvađana plemena Arabije i time postavio temelje arapskog jedinstva (Choueiri 2000: 131).

26 M. Aflak je isticao da arabizam i islam ne mogu biti razdvojeni s obzirom na to da je islam ključni deo arapskog identiteta, te je pozivao Arape hrišćane da razumeju i poštuju islam kao dragocen sastojak sopstvenog arabizma (Choueiri 2000: 163).

27 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/fcafee03-fbce-4c63-9a04-5cb7cd919e4b?Level=1>

28 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/1d74eb5a-1304-4da7-bf03-dc2fd473c8c5?Level=1>

(Muḥammad Quṭb, 1919-2014), bratu Sajida Kutba (Sayyid Quṭb, 1906-1966).²⁹ Veoma su zastupljeni i članci/prilozi o osmanskoj epohi.³⁰

O tome da ne treba zaboraviti dostignuća arapsko-islamske civilizacije ugrađene i u tkivo evropske kulture i civilizacije govore brojni priređeni članci/prilozi, poput članka o Ibn Rušdu Averoesu.³¹ Tu je i prilog o španskom Arapinu, Abulkasimiju al-Zahraviju (Abū al-Qāsim al-Zahrāwī, 936-1013), ocu moderne hirurgije, čije je delo *Kitāb al-taṣrīf*, prevedeno na latinski u XII veku, narednih pet vekova služilo kao udžbenik hirurzima u Evropi.³² Pomenućemo i prilog o Fatimi Fihriji (Fāṭima al-Fihriyya), koja je 245. godine po hidžri osnovala džamiju i najstariji univerzitet na svetu – Karavijin (ar. Ġāmiʿat al-Qarawīyyīn), na kom su studirali kako muslimani – poput *oca sociologije* Ibn Halduna – tako i nemuslimani, poput jevrejskog lekara i filozofa Muse Ibn Majmuna i pape Silvestera II (V vek).³³

Upadljiva je količina priređenog materijala posvećenog islamskoj prošlosti Španije. Tu je prilog posvećen emiru Umajjadske države u Andaluziji, Hišamu I (Abū al-Walīd Hišām al-awwal, u. 796), koji je tokom svoje osmogodišnje vladavine radio na jačanju islama, ostavši upamćen po pravednosti.³⁴ Izvestan broj priređenih članaka/priloga govori i o aktuelnom odnosu Španije prema ovom delu sopstvene istorije, poput članka gde se navodi da veliki broj istaknutih španskih intelektualaca kritikuje trend pisanja istorije uz negiranje doprinosa muslimana i zanemarivanje perioda arapsko-islamske vladavine Iberi-

29 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/abba0382-bc36-46ab-933d-72f7954f8bd9?Level=1>

30 Izdvajamo prilog naslovljen „Ponovna izgradnja zidina Jerusalima,“ koji nudi istorijsku dimenziju od muslimanskog osvajanja Jerusalima pa sve do osmanske vladavine ovim gradom – jer je zidine srušene tokom bitke kod Hitina (1187), kada je Saladin osvojio Jerusalem pobedivši krstaše, obnovio Sulejman Zakonodavac (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/270f2f5c-6457-4003-9f48-e4ffa9c554a7?Level=1>).

31 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/33506a89-b371-4855-b3d2-69b999ac1c46?Level=1>

32 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/034a2e4b-8b07-4229-aa3c-7d61c11d25e0?Level=1>

33 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/42010460-938b-4fb4-8a88-fe2a520f30c8?Level=1>

<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/49eadab2-83a3-46a7-904b-4b06838e2c86?Level=1>

34 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/bb94bc04-a5ca-4c77-8eb1-caafce49dfbe?Level=1>

jskim poluostrvom.³⁵ U vezi s tim je i priređen članak o arapskom prevođu knjige Alberta F. Kalverta (Albert Calvert, 1872-1946) *Granada i palata Alhambra* iz 1904. godine, gde se navodi da ovo remek-delo nudi dragocene opise starog grada, ali da je, pre svega, u njemu Granada isključivo označena kao baština magrepskih muslimana.³⁶

Veliki broj priređenih članaka/priloga posvećen je borbi protiv strane okupacije. O dužini trajanja borbe protiv kolonijalizma govori prilog o oslobađanju Maskata od Portugalaca, gde je istaknuta već tad postojeća povezanost Arapskog sveta.³⁷ O porodičnoj tradiciji suprotstavljanja okupatoru, protiv Španaca, a potom i Francuza, govori se u prilogu o Muhamedu Ibn al-Karimu al-Hatabiju (Muḥammad Ibn al-Karīm al-Ḥaṭṭābī, 1882-1963), čuvenom Lavu Rifa, simbolu otpora evropskoj okupaciji u Maroku.³⁸ U članku o Ibn Badisu (‘Abd al-Ḥamīd Ibn Bādīs, 1889-1940) ističe se njegovo zalaganje da se izdavaštvo stavi u službu mobilizacije javnog mnjenja protiv francuske okupacije.³⁹ U priređenom članku naslovljenom „Abdelkadir osnivač alžirske države“ predstavljen je dokumentarni film o životu emira, književnika i pesnika, Abdelkadira al-Džazeirija (‘Abd al-Qādir al-Ġazā’irī, 1808-1883).⁴⁰ Priređeni prilog „Bitka kod Mejseluna“ posvećen je ovoj bici koja se odigrala u jugozapadnoj sirijskoj oblasti 1920. godine, kada se arapsko-sirijska vojska od oko četristo hiljada slabo naoružanih vojnika suprotstavila više nego duplo nadmoćnijoj

35 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/8670f752-b439-4986-bcb6-6ce120f0bd5f?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=a7e74e7d-6e9d-49b3-853d-159ee1564305&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=8670f752-b439-4986-bcb6-6ce120f0bd5f&Level=1>

36 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/f04b772e-a014-4e5f-8116-9c0f8aa30a05?Level=1>

37 <http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/3c56e5b4-8a90-4a27-8f21-46534c80db38?Level=1>

38 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/0ae1fa26-d768-4818-8f72-9c7aed874cd8?Level=1>

39 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/0ffa4dc5-1837-409e-9d73-8d205546d6a2?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=693cab0a-4f0a-47e3-b393-02c1ae42be9f&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=0ffa4dc5-1837-409e-9d73-8d205546d6a2&Level=1>

40 U filmu je prikazano rođenje u religioznoj sredini, detinjstvo uz oca sufijskog šejha kaderijskog derviškog reda, potom gorka iskustva po francuskim zatvorima i egzil, sve do dolaska u Damask, gde je i umro. Vidi: <http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/d46771ba-c013-4b76-80e0-86a413d177a5?Level=1>

francuskoj sili.⁴¹ Na čelu arapske vojske nalazio se Jusuf al-Azma (Yūsuf al-‘Azma, 1884-1920), sirijski ministar odbrane u vladi kralja Fejsala, koji je odbivši da bez borbe preda zemlju francuskom okupatoru, učinio da sirijski narod ostane upamćen po suprotstavljanju vojno nadmoćnom okupatoru. U drugom delu priloga, kada se govori o ulasku francuske vojske narednog dana u Damask, opisano je kako je general Guro (Henri Gouraud, 1867-1946) otišavši na Saladinov grob izjavio: „vratili smo se, o Saladine.“⁴² Ovaj prilog odiše panarabizmom i govori o nepremostivom, vekovima postojećem, jazu između Arapa i Zapada.⁴³

Al-Džazira u okviru *on line* kursa nudi i informacije o svetim mestima islama i čuvenim islamskim građevinama, poput priređenog članka o Kupoli na steni, jednom od najvažnijih islamskih spomenika iz VII veka, ili članka o Medini, prvoj prestonica islama.⁴⁴

Širi islamski (nearapski) okvir

Iz priređenog materijala izdvojili smo članak o Mahadiru Muhamedu, nekadašnjem premijeru Malezije, tokom čijeg mandata (1981-2003) je Malezija od poljoprivredne postala industrijska zemlja. Ovaj „Azijski ti-

- 41 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/7fad6a3b-963f-4c28-abf8-90db2c0e91fc?Level=1>
- 42 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/6bbcef6b-402f-4c2a-af29-ea84edc5d0cb?Level=1>
- 43 Dosta priređenog materijala govori o odnosu Zapada prema Arapima i islamu. Vidi, na primer, članak o obustavljanju projekta Islamski muzej u Veneciji (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/9690bbbed-f436-4cdf-8fa5-94a265263402?Level=1>), ili o posledicama terorizma, u vidu sve brojnijih napada na muslimane u Belgiji, naročito u porastu nakon terorističkih napada na Pariz 2015. godine (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/cc9189dc-5e23-44ab-bc69-c5f4167ade77?Level=1>). Tu su i članci o životu muslimana u Americi, poput onog o izgradnji novog islamskog centra na pola sata od Vašingtona pod pokroviteljstvom turske vlade (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/fc1f50c6-5ab2-4dc5-b89d-d738e4484627?Level=1>), ili o Islambergu – američkom muslimanskom naselju na oko dvesta pedeset kilometara severozapadno od Njujorka, osnovanom 1984. godine (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/eb37b6d1-6fad-445d-8817-00f1c4a53b9e?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=3a6c8d26-841a-48a5-a25f-7ba73da5726f&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=eb37b6d1-6fad-445d-8817-00f1c4a53b9e&Level=1>).
- 44 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/9773eef7-399d-49dc-891d-c26761b38551?Level=1> <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/9de5a821-6f41-4b27-9058-eb7c94ff7a7b?Level=1>

gar“ je kao kritičar globalizacije usmerio zemlju prema nacionalnom islamskom programu.⁴⁵ Tu je i članak o Organizaciji islamske saradnje, osnovanoj 1969. godine u Rabatu kao reakcija na pokušaj spaljivanja džamije al-Aksa, koja sa preko pedeset država-članica iz aktuelnog sedišta u Džedi (KSA) nastoji da odbrani osnovne islamske vrednosti, pomogne ekonomsku saradnju među muslimanskim zemaljama, radi formiranja zajedničkog islamskog tržišta.⁴⁶ Neretko se potencira demografska snaga islamskog sveta, poput članka o Kašmiru, gde se insistira na činjenici da u ovoj oblasti velike strateške važnosti, živi većinsko muslimansko stanovništvo.⁴⁷

Osmansko carstvo je tokom perioda dekadencije arapsko-islamske civilizacije preuzelo perjanicu islama, i u doslovnom i u kulturnom smislu. Početkom XX veka ono je stajalo na putu arapskom nacionalizmu, dok je osnivanje Republike Turske imalo izvesnog odjeka na nacionalnu emancipaciju Arapa. Iako je Mustafa Kemal napravio rez sa osmanskim prošlošću, već par decenija kasnije Turskom su zaduvali drugi vetrovi, naročito osetni danas kroz poteze aktuelne vlasti. Tako i u okviru *on line* kursa nailazimo na priređen materijal o turskom predsedniku Redžepu Tajipu Erdoganu.⁴⁸ Potom su tu priređeni i članci/prilozi sa vestima iz Turske čija tematika preslikava mene ove islamske zemlje ubačenih laicističkih temelja, poput članka o više desetina izložbi retkih *mushafa* Kurana u Istanbulu povodom ramazana,⁴⁹

45 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/d2b7c97d-5b33-47ba-88c8-705365fba5f?Level=1>

46 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/a3ceacdf-ce6b-46d9-9fc1-763c76d70f04?Level=1>

47 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/f68631e6-4fd0-4cb5-aa6f-55f2c115f660?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=90d34721-20ee-4948-9a18-e5c10f15b3fb&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=f68631e6-4fd0-4cb5-aa6f-55f2c115f660&Level=1>

48 Vidi članak povodom slavljenja Turaka kao naroda koji je osnovao šesnaest carstava (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/37292ac5-84a9-4ece-aba9-ee1ff1c644c7?DiscoverEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&DiscoverResource=1378b8f2-29b5-4611-984f-93db440fa684&LearnEntity=9cc3008d-1987-45cf-a8cc-dd2facdbf713&LearnResource=37292ac5-84a9-4ece-aba9-ee1ff1c644c7&Level=1>), ili članak o Erdoganovom napuštanju republičke palate, sazidane neposredno nakon pada Osmanskog carstva, u kojoj je radio i osnivač Turske republike Mustafa Kemal Atatürk, a koja je bila simbol turske sekularne orijentacije. Dok ga protivnici optužuju za kršenje zakona i rasipanje narodnog novca za izgradnju vlastitog sultanata, dotle Erdoganove pristalice u novoj predsedničkoj palati vide simbol nove Turske (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/ab65d1b3-2730-4f9f-9457-71d9c559009a?Level=1>).

49 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/2bd6f128-af7d-4a1b-a411-3c6105eeab07?Level=1>

ili članka o proslavi stogodišnjice Galipoljske bitke (1915-1916),⁵⁰ a kao paradigmatičan, članak o vekovima bolnoj tački, najpre hrišćana, ali potom i muslimana – Aja Sofiji, indikativnog naslova „Da li će Aja Sofija ponovo postati džamija.“⁵¹ Pojedini priređeni članci/prilozi govore i o ekonomskom napretku Turske, poput priloga „Industrijski bum u gradu Konja“.⁵² Priređen je i materijal posvećen kulturnim vezama Turske i Arapskog sveta, poput onog o Međunarodnom sajmu arapske knjige u Istanbulu,⁵³ među čijim posetiocima su bili deca i učenici osnovnih škola poreklom Arapi, učenici srednjih škola za imame i propovednike (tur. İmam Hatip Lisesi) i studenti islamskog prava koji uče arapski jezik.

U materijalu za učenje arapskog jezika ređe se javlja i priređen materijal sa balkanskim temama, pre svega vestima iz Bosne i Hercegovine.⁵⁴ Kao posebno zanimljiv izdajamo prilog o turističkim i investicionim mogućnostima u oblasti poljoprivrede, industrije i drveta u ovoj zemlji, gde se navodi da se broj zalivskih turista procenjuje na oko šezdeset hiljada godišnje, a istovremeno ističe i da su cene investiranja i nekretnina niže od onih u zemljama regiona.⁵⁵

- 50 <http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/8cbb0a2a-5175-4c9c-b3c3-4a4e4f0de592?Level=1>
- 51 Aja Sofija čija su velika kupola i zlatni mozaik sagrađeni u šestom veku bila je hrišćanska crkva devetsto godina, a potom oko petsto godina jedna od najvećih džamija. Nakon što je Ataturk 1935. godine doneo odluku da bude pretvorena u muzej, Aja Sofija postala je jedna od najposećenijih turističkih atrakcija i simbol sekularnih tendencija u Turskoj. Međutim, na desetine hiljada muslimana koji su klanjali namaz ispred Aja Sofije, a što je i bio povod pisanja datog članka, nadaju se da će ona ponovo biti džamija, a to je san, koji je, kako ističu, moguće dosanjati uz premijera Erdogana. Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/65b1e598-a753-4e63-b696-34bc197a9fe2?Level=1>
- 52 Konja je grad poznat po poljoprivrednoj industriji, u kom se danas proizvode i rezervni delovi za automobile, i izvozi četrdeset posto od ukupnog industrijskog proizvoda u oko sto zemalja. Istovremeno jedna je od najkonzervativnijih sredina u Turskoj – dom Mevlane i sufija (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/51676425-1740-490f-a6b2-7bcab56902e1?Level=1>).
- 53 <http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/cafc104d-c5bc-4055-9b21-6610ed6a2a73?Level=1>
- 54 Vidi članak o obleževanju stogodišnjice od početka Prvog svetskog rata u Sarajevu, gde se navodi da je atentat Gavrila Principa i dalje izvor podela na Balkanu (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/2d32b1c1-5847-42b8-9501-f66389899ae5?Level=1>) i članak naslovljen „Umetnost radi opstanka,“ gde se govori o kulturnom životu Sarajeva pre raspada Jugoslavije (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/3f3f4a7c-9779-4c3a-ab11-1b18875bd702?Level=1>).
- 55 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/44cf4548-458d-47f6-9432-45bebc7044a4?Level=1>

Poezija

O važnosti koju *al-Džazira* pridaje poeziji govore brojni priređeni članci/prilozi, poput onog da se još i danas, kao nekad u pustinjskoj Arabiji, održavaju takmičenja za najboljeg pesnika.⁵⁶ Često se pri definisanju arapskog nacionalizma, *protonacionalistički* navodi da se arapski nacionalni ponos osećao još u staroj arapskoj poeziji. Ovu vezu uočio je i D. Bučan objasnivši, na tragu Filipa Hitija i Sulejmana Grozdanića, zašto je u svoje *Poimanje arabizma* uključio poglavlje „Pesničko očitovanje”.⁵⁷ Stoga je i podsekcija „poezija” u okviru *al-Džazirinog on line* kursa veoma značajna. Od ukupno deset priređenih pesama, tu su one starijeg datuma, poput „*Šun al-nafs*” (Savet).⁵⁸ Priređena kasida „*Fatḥ al-’Ammūriyya*” (Osvajanje Amurije) Abu Tamama (Abū Tamām, 803-845), dvorskog pesnika umajadskog halife al-Mutasima (al-Mu’tašim) govori o odlučnosti ovog halife da osvoji grad od Vizantinaca, nakon što ga je u pomoć pozvala jedna zarobljena žena (muslimanka).⁵⁹ U izbor je uključena i možda najpoznatijih kasida iz perioda ranog islama „*Bānat Su’ād*” (Udaljena Suad) Kab Ibn Zuhejra (Ka’b bnu Zuheyr bnu Abī Sulmā, u. 646).⁶⁰ Ovaj pesnik „*muhadram*”⁶¹ odvažio se da nakon Objave peva o ljubavi prema muslimankama, zbog čega je Poslanik zatražio njegovo pogubljenje. Ibn Zuhe-

56 U članku se govori o sedmom po redu održanom sajmu „Princ pesnika” u Abu Dabiju, na kom je učestvovalo sto pedeset pesnika iz dvadeset i sedam arapskih i drugih zemalja. Žiri prihvata samo kaside napisane na arapskom književnom jeziku, a cilj manifestacije jeste podsećanje na remek-dela arapske poezije i književnosti, oživljavanje nasleđa i nastojanje da se udahne život savremenoj arapskoj poeziji. Vidi: <http://learning.aljazeera.net/dailytraining/pages/fe19067f-3115-4c7c-bf8c-451746ca779d?Level=1>

57 „Može se činiti neobičnim što se u ovakvom pregledu posebno izdvaja poeziju, odvajajući je čak i iz cjelokupnog konteksta arapske književnosti. No tomu je razlog što se poeziju smatra najautentičnijom arapskom umjetnošću [...] Cjelokupna povijest Arapa svjedoči o tomu da je njihovim duhom pjesništvo vladalo više no i jedna druga sila [...] Premda se u povijesti svijeta Arabljani javljaju tek s pojavom islama [...] može se reći da njihova vlastita povijest i svijest o njoj, počinju mnogo prije pojave islama – pojavom pjesništva” (Bučan 1980: 103).

58 Ova pesma savet je o odgoju duše, da ne treba slediti one koji menjaju gospodara čim se promene okolnosti. Kasida ima sporno autorstvo. Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/1e74b02c-63f2-4f9c-96ef-78cb6f3d59d4?Level=1>

59 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/47512ccd-a60f-4090-b668-9d86a279e658?Level=1>

60 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/9c48f648-f9cd-4026-b5d5-98c778a39d43?Level=1>

61 ar. „*muhadram*” – terminus technicus za pesnike koji su stvarali na prelazu iz doba džahilije u islamsko doba.

jr je uspeo da utekne, ali je sa širenjem islama, kako se navodi, osećao veliku teskobu. Ipak se vratio, primio islam i spevao čuvenu *lamiju* (pesma s rimom na slovo *lām*), u kojoj je uzdigao i hvalio Muhameda. Poslanik mu je oprostio i darivao ga svojim ogrtačem, zbog čega je ova kasida poznata i kao „Qaṣīdat al-burda“ (Kasida o ogrtaču). Nezaobilazna, kao poveznica sa svim priređenim člancima i priložima o Andaluziji na ovom *on line* kursu je i „Riṭā’ al-Andalus“ (Žaljenje za Andaluzijom) Abu al-Baka al-Randija (Abū al-Baqā’ al-Randī 1204-1285), očevica *Rekonkiste*, koji se proslavio ovom kasidom, u kojoj tuguje zbog propasti Andaluzije.⁶² Priređene su i pesme Egipćana Ahmeda Šavkija (Aḥmad Šawqī, 1868-1932) i Hafiza Ibrahima (Ḥāfiẓ Ibrāhīm, 1872-1932), koji su kao neoklasičari⁶³ bili zainteresovani za egipatske društvenopolitičke događaje, posebno nacionalističke ideale u povoju, ali i za događaje van granica Egipta, pri tome ne zanemarujući drevnu istoriju Arapa, islam, ali i faraonsko doba. Upravo je A. Šavki veličinu svoje domovine uzdigao kroz opise drevne i slavne faraonske istorije (Kamera d’Aflito 2012: 106- 107, 110). Stoga *al-Džazira* ovog „Princa pesnika“ izborom njegove pesme „Abū al-hawl“ (Sfinga) kvintesencijalno plasira, jer on u ovoj monumentalnoj skulpturi vidi simbol moći Egipta da opstane.⁶⁴ Pesma drugog neoklasičara, „Narodnog pesnika“, stavljena je na čelno mesto izabrane poezije,⁶⁵ a što je za temu našeg rada veoma indikativno, jer je u pitanju pesma „al-Luġa al-‘arabiyya“ (Arapski jezik). U njoj „Pesnik Nila“ iznosi žaljenje povodom stanja arapskog jezika početkom XX veka, kada se razmatralo uvođenje latiničnog namesto arapskog pisma i pozivalo da se predaje na evropskim jezicima širom kolonijalno poniženog Arapskog sveta.⁶⁶

Iako se Mauritanija neretko označava kao zabačeni deo arapskog sveta, *al-Džazira* izborom čak dve pesme autora iz ove zemlje (od ukupno deset!) kao da nastoji da spreči da se ovo društvo, na razmeđi arapskog i afričkog sveta, otpiše i zaboravi kao arapsko. Odabir pesme mauritanskog

62 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/3603a6aa-c2f1-41d7-a2ab-0bef44d87603?Level=1>

63 ar. „muḥāfiẓūn“ (dosl. „konzervativci“) – njihov uzor bila je kasida i klasična poezija.

64 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/ea1084e4-ca63-433f-9996-e135a7ca8f39?Level=1>

65 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/poetry>

66 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/bfe8a55d-6f1c-4346-b2a9-529f27e420e2?Level=1>

naučnika i pravnika Muhameda Ahmeda Jure (Muḥammad Aḥmad Yūra, r. ca. 1844), „Laḥẓat wadā“ (Trenutak opraštanja),⁶⁷ verovatno je stoga u manjoj meri zasnovan na ponuđenom opisu snage emocija pri rastanku. Razlog je pre to što je ovaj autor poznat po svojoj poeziji klasičnog jezika, jake narodne tradicije i začetnik pravca koji u poeziju unosi izraze arapskog dijalekta hasanija,⁶⁸ koji se govori u Mauritaniji, a čime se ojačava arapski narodni i istorijski element u zemlji u kojoj su prisutni i pojedini afrički jezici. Još indikativnija je pesma „Fī al-ḡamāhīr takmun al-mu’ḡizāt“ (Čuda su skrivena u masama), pesnika i intelektualca Ahmeda Abdelkadir (Aḥmad ‘Abd al-Qādir, r. 1941), bivšeg mauritanskog političara, koji je kroz poeziju promišljao probleme svoje domovine i naroda. Priređena pesma, napisana šezdesetih godina XX veka, nastoji da pokrene arapsko-islamsku odlučnost kada je u pitanju Palestina, podsećajući na masakre koje su počinili cionisti u toj zemlji, uz opis psihološkog stanja revolucionara, dovedenih do tačke kada pozdravljaju smrt.⁶⁹ Odabirom ove pesme, *al-Džazira* još jednom osvešćuje prostor *Arapske domovine* i poziva na arapsko jedinstvo jedinstvenim palestinskim iskustvom, a o kom ovaj put, ni manje ni više, *peva* pesnik iz „najzabačenije“ zemlje arapskog Zapada.⁷⁰

Svaki kurs jezika namenjen je prvenstveno neizvornim govornicima, pa tako i *al-Džazira* kao glavnu ciljnu grupu navodi neizvorne govornike

67 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/d9610b85-6a32-44eb-bfbd-04d0418c6822?Level=1>

68 U pitanju je arapski dijalekat plemena Beni Hasan, koje je u periodu od XV do XVII veka naseljavalo pustinjačke delove današnje Mauritanije i jug današnjeg Maroka.

69 <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/c4ba0ed9-74cd-4fd0-aa55-0f85be4a7875?Level=1>

70 Među priređenim pesmama su još dve novijeg datuma: „Laḥn al-ḥayā“ (Melodija života) Tunizanina Abulkasima al-Šabija (Abū al-Qāsim al-Šābī, 1909-1934), jednog od najvećih arapskih pesnika Severne Afrike, u kojoj on govori o snazi volje za životom i želji za promenom. (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/0a0002c2-70ff-4e52-8a9f-e866d079c167?Level=1>) i „Kun balsam(an)“ (Budi balzam) Ilije Abu Madija (Īliyā Abū Mādī, 1889-1957), najplodnijeg arapsko-američkog pesnika i jednog od glavnih predstavnika književnog pravca poznatog kao književnost emigracije (ar. al-mahḡar). Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearningpoetry/pages/97013bf0-39f3-4f98-aa07-c71a6885ab93?Level=1>

arapskog jezika.⁷¹ Unutar bogatog i raznovrsnog, ali složenog *al-Džazirinog* sajta, Kurs se zaista čini kao oaza za nesigurne „strance“ na razućenom tlu arapskog književnog jezika. Međutim, s obzirom na karakteristike istorijskog razvoja i sociolingvističke situacije arapskog (književnog) jezika, kao jezika izražene diglosije, smatramo da se ovim programom njegovi tvorci obraćaju i onim Arapima koji žele da poboljšaju poznavanje arapskog književnog jezika, a kojima je maternji jezik jedan od arapskih dijalekata. Stanica *al-Džazira* vešto koristi moć koju arapski jezik, pre svega kao pisani medij, ima nad Arapima u kontekstu definisanja njihovog *arapstva* i onoga što se može nazvati *arapska nacija*.⁷² *On line* kursom *al-Džazira* nastoji da očuva arapski književni jezik i time što je ona luka u koju su usidrene kulturne dimenzije arapske i islamske civilizacije. Stoga bi se jednim od dugoročnijih ciljeva ovog kursa moglo smatrati i očuvanje arapskog književnog jezika. *Al-Džazira* samo uzgred pominje da dati kurs može koristiti i govornicima arapskog jezika,⁷³ ističući, pored podsekcija „učenje gramatike“⁷⁴ i „poezija“, i to da u okviru interaktivnih opcija na Sajt u oni mogu korigovati ono što objavljuju korisnici-neizvorni govornici. Mi, ipak, smatramo da će ovaj kurs služiti upravo njima, a pre svega generacijama koje će se roditi u zemljama Evrope nakon nedavnih velikih migracija. Sve i da one postupaju shodno „Zakonu tri generacije“ (Three Generation Law), kojim je E. Gelner (Gellner, 1925-1995) imenovao pojavu kada

71 Vidi: <http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/pages/f73ff21c-3d84-4afc-9280-c424aa51042b?Level=1>

72 O centripetalnoj sili arapskog jezika pisali su mnogi poznati arabisti, među kojima i V. Cantarino u uvodu svoje monumentalne studije o sintaksi arapskog jezika – „In the present as in the past, the written language transcends political and geographical boundaries and forms the linguistic unity which is basic to the awareness among Arabs of a common cultural heritage“ (Cantarino 1974: vii-viii). Štaviše, uloga arapskog književnog jezika je nezamenljiva ukoliko znamo da je arapsko nacionalno jedinstvo, kako to primećuje D. Bučan, ukorenjeno kao osećaj, premda se ne aktuelizuje u jasnom obliku (Bučan 1980: 170). Ovo je blisko i onome što B. Anderson kaže u uvodu svog čuvenog dela o naciji kao zamišljenoj zajednici – fenomen nacije svakako postoji, ali ga je teško definisati, s obzirom na činjenicu da je u pitanju kulturni artefakt posebnog tipa (Anderson 1991: 3).

73 <http://learning.aljazeera.net/termofuse?view=faq>

74 Podsekcija „učenje gramatike“ (<http://learning.aljazeera.net/weeklylearning/grammar-learning>) zbog svoje složenosti i činjenice da gramatika čuva „zdrave“ temelje arapskog (književnog) jezika zahteva zaseban rad. U podsekciji je evidentno sućeljavanje savremenog pristupa, shodno tipu ponuđenih vežbi, uz istovremeno ne odustajanje od klasićnog koncepta ispravne upotrebe arapskog jezika – „al-i’rāb“ – tzv. „deklinacijsko-konjugacijskih obeležja“.

unuk pokušava da se seti onoga što je *sin* pokušavao da zaboravi (Suleiman 2003: 33), ovaj kurs će služiti kao *štof* za učenje, sve dok je *al-Džazire*, čija je vizija da bude globalni arapski medijski servis i most između naroda i kultura (<http://learning.aljazeera.net/termofuse?view=vision>).

IZVORI (Svi linkovi su provereni i radili su 30. novembra 2016. godine!)

<http://www.aljazeera.net/portal>

<http://learning.aljazeera.net/arabic> *(i „izvedene“ adrese *on line* kursa u integralnom tekstu).

Literatura

- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London-New York: Verso.
- Bučan, Daniel. 1980. *Poimanje arabizma – povijesna dinamika jedne duhovnosti*. Zagreb: Mladost.
- Cantarino, Vicente. 1974. *Syntax of Modern Arabic Prose – The Simple Sentence, Volume one*. Bloomington/London: Indiana University Press.
- Choueiri, M. Youssef. 2000. *Arab Nationalism: A History – Nation and State in the Arab World*. Oxford & Malden: Blackwell Publishers Ltd.
- Colleoni, Mirko. 2014. Diglossia and the Influence of Foreign Languages as Debated in Arabic al-Jazeera TV Programmes. In *Alf lahġa wa lahġa – Proceedings of the 9th Aida Conference*, O. Durand et al., eds., 123- 139. Wien: Neue Beihefte zur Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes Bd.8, LIT VERLAG.
- Hobsbawm, J. Eric. 1990. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. New York: Cambridge University Press.
- Hourani, Albert. 2002. *A History of the Arab Peoples*. London: Faber and Faber Limited.
- Камера д’Африто, И. 2012. *Савремена арапска књижевност*. Београд: Завод за уџбенике.
- Retsö, Jan. 2006. Arab. In *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, Volume I, K. Versteegh, eds., 126- 133. Leiden-Boston: Brill.
- Simeon, R. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Suleiman, Yasir. 2003. *The Arabic Language and National Identity – A Study in Ideology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Ada Šoštarić

University of Belgrade
Faculty of Philology

THE PRESERVATION OF STANDARD ARABIC IN THE *ARAB FATHERLAND* OR...WHAT IS THE TARGET GROUP OF *AL-JAZEERA'S* PROGRAMME FOR LEARNING ARABIC?

Summary

When defining philology Rikard Simeon in his monumental work *Encyclopedic Dictionary of Linguistic Terms* states that, among other things, it tries to explain social circumstances and state of the writer, i.e. to place the author and their text into coordinates of their time. The widely accepted definition that philology is a science which uses the text to try to understand (not only the individual author, but also) society as a whole, confirms its undoubted present relevance.

In the course of the last decades of the 19th and early 20th centuries, Arabic was, together with evocations of centuries long common history, presented as one of the major pillars in the process of constructing an Arabic national consciousness. Even in its early phase, Arabic nationalism was shaken when colonial powers put under their spell what was regarded as the *Arabic Fatherland*. There followed the defeat of the ideal form of Arab unity – (Pan)Arabism – a direct consequence of wars fought and lost throughout the 20th century. Arabic nationalism and (Pan)Arabism, both nurtured by the idea of a common language *from the Ocean to the Gulf* remained only part and parcel of Arabic rhetoric.

Recent events, known as *the Arab Spring*, struck yet another blow against the already weak and scattered remnants of (Pan)Arabism, also affecting the maintenance of Standard Arabic superiority on the territories of the *Arabic Fatherland*. Thus today, what one finds in Arabic countries are “oases” from which only certain elements of the message of unity are propagated. Among them is the Doha-based media company Al-Jazeera, which by its pure language, but also its contents, maintains the idea of the *Arabic Fatherland*.

This article tries to uncover the idea behind the programme for learning Arabic, offered on Al-Jazeera’s website. By analyzing the contents of this online language course, we will try to provide answers to questions such as what is Al-Jazeera’s language learning programme’s target group and, having in mind current mass migrations, what kinds of territories are considered – indigenous, those of exile and/or imagined ones?